

»DIE BURGENLÄNDISCHEN KROATEN
IM WANDEL DER ZEITEN«
(Gradišćanski Hrvati tijekom vremena)

Herausgegeben von Stefan Geosits
Edition Tusch, Wien, 1986, str. 425

1.

Pojava novijih znanstvenih djela u nas i u današnjem Gradišću koja pretendiraju na pouzdano prikazivanje prošlosti i sadašnjosti Gradišćanskih Hrvata počinje svakako objavljivanjem knjige Mate Ujevića »Gradišćanski Hrvati«, Zagreb 1934. U obradi te problematike on je iznio mnoge relevantne podatke iz njihova života, pretežno iz novijeg vremena i poratnog razdoblja, tj. iz vremena kad je Gradišće ušlo u teritorij Austrije. Za našu javnost bio je to prvi kompetentno pisani prikaz o Gradišćanskim Hrvatima, koje je, po Franu Kurelcu, sudbina bila »mrakom obvila«. Austrijski istraživač Josef Breu bavi se u svom djelu »Die Kroatisierung im Burgenland und in den anschließenden Gebieten«, Wien 1970, problemom cjelokupne hrvatske dijaspore na nekadašnjem zapadnougarskom, a danas gradišćanskom prostoru, te u slovačkom i moravskom kraju današnje ČSSR, dodirujući i nekadašnje donjoaustrijske Hrvate. Njegov rad vrijedna je gografsko-historijska studija o naseljavanju, snalaženju i nestajanju pojedinih ogranaka hrvatskog življa na tom širokom prostoru. Nadasve su vrijedne i precizne njegove etničke karte. Urednici zbornika »Gradišćanski Hrvati«, Zagreb 1973, Zvane Črnja, Mirko Valentić i Nikola Benčić predstavili su našoj javnosti izbor priloga više autora o povijesti, jeziku, književnosti i folklornoj baštini Gradišćanskih Hrvata, a s nekoliko svjedočanstava o njihovu narodnom stanju u prošlom stoljeću, te o današnjici, koja bi morala imati ishodište u čl. 7 austrijskoga Državnog ugovora. Bila je to vrijedna i u pravo vrijeme objelodanjena knjiga koja je matičnom narodu »posvjedočila istinu o drami Gradišćanskih Hrvata«. Prvi znanstveni skup o Gradišćanskim Hrvatima održan u Austriji (Beč, 1983) rezultirao je zbornikom »Symposium croaticum — Gradišćanski Hrvati / Die burgenländischen Kroaten«, Beč-Wien 1974. Urednik ove publikacije bio je Franz Palkovits. Ova dvojezično pisana zbirka referata održanih na navedenom skupu dala je sliku o stanju

Gradišćanskih Hrvata u Austriji naših dana. Knjiga Bele Schreinerer »Das Schicksal der burgenländischen Kroaten durch 450 Jahre — Sudbina Gradišćanskih Hrvatov kroz 450 ljet«, Eisenstadt-Zeljezno 1983, prigodno je opširno izdanje u jubilarnoj 1983, kad je u našoj zemlji, te u Gradišću i Beču obilježena 450. obljetnica doseljavanja njihovih davnih predaka u zapadnougarske i susjedne krajeve. Schreinerova dvojezično napisana knjiga namijenjena je pretežno većinskom narodu. Njezina je nakana informirati svekoliku javnost u Austriji o četiristoljetnom postojanju ove etničke manjine na granici između Nijemaca i Madžara, pa je pisana uglavnom popularno. Vrijednost ovoga rada jest u sveobuhvatnosti obrade dotične teme. Zbornik »Gradišćanski Hrvati 1533—1983«, Zagreb 1984, koji su uredili Božidar Finka, Tihomir Telišman i Boris Dogan, sadrži današnje dosege povijesne, jezikoslovne i etnološke znanosti u nas i dijelom u Gradišću, te neke rezultate kulturoloških istraživanja, kao i podatke o vezama Gradišćanskih Hrvata s matičnom zemljom. Kao što smo u broju 2 ovog časopisa naveli, ovaj zbornik obuhvaća radove (tj. referate) znanstvenih i kulturnih radnika koji su podneseni na znanstvenom skupu o gradišćanskim Hrvatima u Zagrebu 1983. Zbornik daje prilično cjelovitu sliku o gradišćansko-hrvatskom životu, napose o povijesti i jeziku, pa je vrijedan prilog izučavanju te problematike s početka prethodnijeg desetljeća našeg stoljeća.

2.

Čitatelj knjige »Die burgenländischen Kroaten im Wandel der Zeiten« iz dva kratka predgovorna napisa saznat će što je izdavača Stefana Geositsa navelo da ujedini napore sedamnaest autora u ostvarivanju ovog djela. Imenovani o tome izrječkom kaže: »Izdavač i sedamnaest autora — Hrvata različitih skupina i Nehravata — stavili su sebi u zadaću da širokim slojevima austrijskog stanovništva prošire znanja o povijesnom, socijalnom i kulturnom razvoju gradišćanskih Hrvata. Zato se sadašnjoj situaciji hrvatske narodne grupe u Gradišću posvećuje osobito velik prostor. /.../ Knjiga treba i tome poslužiti da ojača samosvijest pripadnika narodne grupe.« Predsjednik Austrijske Republike dr Ru-

dolf Kirchschräger pozdravljajući u svojoj uvodnoj riječi izlazak knjige kaže: »Ona je pogodna da ojača samosvijest gradišćanskih Hrvata. Ta samosvijest i poznavanje vlastite kulture i vlastitih specifičnih vrijednosti još uvijek su bitne pretpostavke za preživljenje jedne narodne grupe.« Da rezimiramo! Upoznavanje austrijske javnosti s problematikom gradišćanskih Hrvata (knjiga je stoga i napisana na njemačkom) i jačanje samosvijesti u njih samih osnovni su motivi nastanka ovog djela. Nedvojbeno, važni pokretači posla kojega je rezultat ovo vrijedno i ozbiljno izdanje.

3.

Kompozicija knjige sadržava četiri poglavlja i dodatak: I — Porijeklo i naseljavanje, II — Osnove za nastanak samostalne hrvatske kulture u Gradišću, III — Novi početak i IV — Borba za dalje postojanje. Dodatak sadrži dokumente, izbor opće literature, popis i osnovne podatke o autorima, registar imena osoba i dvojezično nazivlje mjesta, te podatke o faksimilima i slikovnim priložima, crno-bijelim i u boji. Poglavlje prvo, u kojemu se iznosi povijest gradišćanskih Hrvata od doseljenja na zapadno-ugarski prostor pa do godine 1848, napisao je Felix Tobler. Ovaj uspješni tražalac povjesnice svojih sunarodnjaka iznio je stanje u Hrvatskoj od sredine 15. do sredine 16. stoljeća, kao i uzroke naseljavanja hrvatskog življa u krajeve na krajnjem zapadnom rubu mađarskoga i istočnom rubu njemačkog etnosa. Turski prodori pokretali su hrvatske kmetove da napuštaju stari zavičaj i da se organizirano usmjeravaju u zapadnu Ugarsku na imanja hrvatskih i drugih feudalaca dvovlasnika. Tobler je ovo pokretanje prikazao kao zaokruženu cjelinu, dodavši joj utemeljeno pisana poglavlja, dosad rjeđe obrađivana, o prilagodbi doseljenoga hrvatskog življa u novoj sociokulturnoj sredini. Brojčano jako doseljeničko hrvatsko pučanstvo zabrinulo je donjoaustrijske staleže, pa ih je car Maksimilijan II svojim tajnim pismom morao godine 1573. umiriti. Ovo poglavlje Tobler je zaključio panoramskom slikom gospodarskog stanja na vlastelinstvima gdje su živjeli i kmetovali hrvatski doseljenici, odnosno njihovi potomci. Toblerovo pisanje nastalo je uglavnom kao rezultat vlastitih istraživanja obav-

ljenih u naše vrijeme u austrijskim i mađarskim arhivama, pa njegove studije čine posljednju riječ suvremene povijesne znanosti o gradišćanskim Hrvatima, kako u Austriji tako i izvan nje. Povijesna zbivanja za mađarske ere nastavio je i završio Johann Seedorf, prikazavši ih od revolucije 1848. pa do sloma Monarhije. Njegov studijski prikaz sadrži vrijedne podatke o djelovanju svjesnih hrvatskih učitelja i seoskih župnika na prostoru triju zapadnougarskih županija: Mošonske, Šopronske i Željezne. Autor posvećuje i dosta prostora funkcioniranju općinskog sistema, kojega su neposredni izvršitelji bili i izabrani predstavnici hrvatske manjine. Poziv hrvatskog bana Josipa Jelačića zapadnougarskih Hrvata, pošto je u rujnu 1848. umarširao s vojskom u Mađarsku, ostao je među njima bez značajnijeg odjeka, što je svakako posljedica odgoja i življenja generacija tamošnjih Hrvata u političkoj realnosti krune sv. Stjepana. Jelačiću u Mađarskoj i njegovoj kampanji po krajevima naseljenim Hrvatima daje Seedorf dosta prostora. Vrijednost njegova rada ogleda se i u praćenju hrvatskog školstva, koje je doživljavalo svoje uspone i padove, ovisno o školskim zakonima stare Ugarske. Autor zaključuje studiju statističkim podacima o broju Hrvata po kotarevima triju navedenih županija. Seedorfovo razmatranje smješteno u poglavlju drugom bogato je novim podacima iz sveukupnoga narodnog života gradišćanskih Hrvata u posljednjem razdoblju njihova života pod Mađarskom. Mnogi od tih podataka sada su prvi put objavljeni. Gerald Schlagl ističe se u svom radu otkrivanjem, obradom i prezentiranjem novije prošlosti gradišćanskih Hrvata, tj. one od ulaska ovih krajeva u granice Austrije pa do vremena današnjeg. On se bavi, i to nam pripočuje, uzrocima, kronologijom zbivanja i posljedicama onih događaja između 1918. i 1921, kad se volja saveznika o dodjeli ovih krajeva Austriji, s teškoćama, pretvarala u stvarnost. O samom razgraničavanju između dviju država, o neizvjesnosti kome će dopasti poneko hrvatsko selo, o plebiscitu u Šopronu i okolici, koji je ispao u korist Mađarske, Schlagl podastire mnoge relevantne podatke u logičkom nizu i, nekim već objavljenim a nekim posve novim, daje punu sliku tih burnih i sudbonosnih dana, kad je gradišćansko-hrvatski narodni korpus, dotad jedinstven,

razbijen na više državno-političkih zajednica — na Austriju, Madžarsku i drugim dijelom Čehoslovačku. Ovaj studijski prikaz, obuhvativši snalaženja gradišćanskih Hrvata u novoj državi Austriji, njihovo kulturno i političko organiziranje života do Anschlusa 1938. i dalje do 1945. s ciljem da kao narodna grupa prežive, najpotpuniji je rad iz nove političke i kulturne i kulturne povijesti gradišćanskih Hrvata. Schlagov navedeni rad smješten je u poglavlje treće sa simboličnim naslovom »Novi početak«. Radovima Felixa Toblera, Johanna Sedoča i Geralda Schlaga dana je sinteza četiripostoljetne povijesti gradišćanskih Hrvata na dosad najkompetentniji način.

4.

Veći dio drugog poglavlja ispunjen je studijama i prikazima napora oko izgradnje samostalne hrvatske kulture u Gradišću. Njezine su komponente književnost, likovna i glazbena umjetnost, običajna baština, pučke pobožnosti i hodočašća te nadasve gradišćanskohrvatsko školstvo. Provjereni gradišćanskohrvatski književni povjesničar i kulturalog Nikolaus Benicsics obradio je početak religioznog života čiji korijeni preko staroslavenskoga crkvenog jezika sežu u stari zavicač. Crkvena autonomija izražena u pravu biranja vlastitih hrvatskih svećenika pripomogla je u čuvanju jezika i narodnog bića. Autorov rad o narodnoj književnosti u gradišćanskim Hrvatima sadrži konstataciju o pomanjkanju junačkih narodnih pjesama, što je u neku ruku nadoknađeno vrlo bogatom lirskom narodnom poezijom. Njezin pregledan dvojezičan izbor dobro će poslužiti Austrijancu njemačkoga materinskog jezika da upozna gradišćanskohrvatsku narodnu poeziju. Benicsics je prikazao i književna događanja među Hrvatima zapadne Ugarske od početka druge polovice 19. stoljeća, kad su uslijedile akcije oko prihvaćanja Gajeva pravopisa i povelja akcija na ujedinjavanju i standardiziranju pisanog jezika, u vrijeme kad su »mladi« krenuli u obračun sa »staropisom«, te kad su se u relativno povoljnoj klimi učitelji i drugi ljudi od pera prihvatili pisanja kao duga svom narodu. Svi su ti napori urodili višestrukim plodovima na polju kulture, gdje valja istaći neponovljivu osobnost pjesnika Ma-

te Meršića-Miloradića. Svoje priloge o književnosti Benicsics je završio prikazom literarnih prilika i njihovih nosilaca od početka dvadesetih godina pa do danas, kad se mladi pisci, pretežno pjesnici, oslobađaju obveze pisanja radi »zabave i pouke« i predajući se tom poslu, misle i na estetske učinke koje očekuje čitalac današnjeg vremena. Primjeri novijih gradišćanskohrvatskih književnih djela ponuđeni su na dva jezika.

U svojoj studiji o latinistima među gradišćanskim Hrvatima Franz Probst navodi velik broj imena ljudi koji su djelovali u 17. i 18. stoljeću na tom polju. Kao i prije, ovaj vrstan znalac pisane riječi u Gradišću ukazuje na prožimanje kultura naroda koji žive na prostoru gdje se najistočniji izdanci Alpa utapaju u Panonskoj nizini. Izvore gradišćanskohrvatske pismenosti vide Stefan Geosits i Augustin Blazovich u knjigama koje su služile u crkvenim obredima, kao što su molitvenici i pjesmarice. Ovu je literaturu, ističu autori ovog priloga, obogatilo zagrebački isusovac Juraj Muliš, putujući misionar među gradišćanskim Hrvatima u 18. stoljeću. Autori s pravom uviđaju da su franjevoi kao nosioci pučkih pobožnosti u više tamošnjih mjesta pridonijeli ne samo razgaranju hodočašništva i pučkih pobožnosti nego i nastanku nabožne književnosti na narodnom jeziku, u čemu je sva djela toga razdoblja nadvisila »Hisa Zlata« Laurentiusa Bogovicha. Hodočašća u određena zavjetna mjesta bila su i manifestacije narodne riječi.

Pregledni članak Aladara Csenara o gradišćanskohrvatskoj glazbi na pristupačan način upoznaće čitaoca s narodnom pobjevkom, koja je našla mjesta i u skladbama nekih istaknutih austrijskih kompozitora. Hrvatskoj pučkoj pjesmi autor je poklonio nešto više pažnje, kao i njenim sakupljačima i sastavljačima pjesmarica, te skladateljima koji se za njom danas povode. Crkvene pjesmarice i današnje stanje hrvatske pjevanje riječi zaključuju ovaj informativni pregled.

Običajnom baštinom u gradišćanskim Hrvatima bavi se Angelika Kornfeind koja je, također u pregledu, iznijela životne i glavne godišnje običaje diljem Gradišća. Nosioc tih običaja označuje ona i izvornim hrvatskim nazivima. Iz nezina pisanja saznajemo što se od toga i koliko do danas očuvalo. Grete Maar iznijela je u temeljito napisanom radu

prkaz nošnje u Hrvata u sjevernogradišćanskom selu Pandrofu. Ona je navela i utjecaje na tu nošnju iz drugih naroda s kojima Hrvati tamo stoljećima žive. Iz njezina rada saznajemo kako su se pojedini odjevni predmeti u posljednjih stotinjak godina mijenjali, te dokle su neki od njih bili u upotrebi. Oba rada, a napose ovaj posljednji, vrijedni su doprinosi etnološkoj literaturi u gradišćanskim Hrvatima, koja je inače dosta oskudna.

Povjesničari Felix Tobler i Johann Seedoch i kulturolog Nikolaus Bencsics u svojim su odvojenim studijama obradili hrvatsko školstvo na tlu zapadne Ugarske od njegovih prvih početaka sredinom 16. stoljeća pa do danas. Sve do kraja tridesetih godina našeg stoljeća bile su to među Hrvatima najviše konfesionalne škole, uglavnom s hrvatskim nastavnim jezikom, što je bilo prekidano nasrtajima mađarizacije, a iza Anschlusa 1938. otvorenom germanizacijom. Kako povijest tako i hrvatsko školstvo do godine 1848. iscrpno prikazuje Felix Tobler; dalje pa do godine 1918. Johann Seedoch, a otada do danas, sa značajkama dvojezičnosti, Nikolaus Bencsics. Treba reći da su sva tri autora tu materiju promotri i predstavila u kontekstu svekolikog života gradišćanskih Hrvata u tim razdobljima. Nadalje, vidljivo je nastojanje našeg čovjeka da školu učini učilištem materinskog jezika i rasadištem narodne svijesti. Autorima valja odati priznanje što su dali, iako trima perima, jedinstven pogled i pretpostavku čuvanja jezika. Vremenu između 1918. i 1945, uz Geralda Schlaga i Nikolausa Bencsicsa, posvećuje dosta pažnje i Franz Szucsich, koji se ističe dužim temeljitim prilogom o gradišćanskohrvatskim društvima. Već u 17. 18. i 19. stoljeću među gradišćanskim Hrvatima postoje cehovi kao stalaška udruženja obrtnika, a početkom 18. stoljeća osniva se i bratovština sv. Franje. Konac 19. stoljeća zabilježio je i nastanak pjevačkih društava koja su nakon 1921, kao i tamburaška i kazališna društva, bila utemeljena u više hrvatskih sela. Sućić nas upoznaje s osnivanjem Hrvatskoga kulturnog društva i drugih u Gradišću i Beču, i usto označuje područje njihova rada i cilj kojemu teže. Taj je, bez iznimke, gojenje hrvatske kulture i čuvanje materinskog jezika. Istom autoru valja odati priznanje za rad o odnosima gradišćanskih Hrvata s

matičnim narodom, od najstarijih veza iz vremena doseljenja i neposredno nakon toga, pa kroz duga stoljeća do danas. U ovome dugom razdoblju autor je uočio važna zbivanja koja su, svako u svoje vrijeme i na svoj način, bivala mostom k staroj domovini. Posebno su vrijedni podaci o uspostavi veza s Hrvatskom u novoj Jugoslaviji nakon drugoga svjetskog rata. Prikaz jezika gradišćanskih Hrvata autor Josef Vlasits naglašeno je namijenio Austrijancima njemačkog jezika. Razvoj jezika ovaj autor prati od dolaska Hrvata u sadašnju domovinu, uz uočavanje činilaca koji su utjecali na nj, kao što su bili »prodikači«, učitelji, pisci nabožnih i svjetovnih djela, autori školskih knjiga i novije generacije pjesnika. Autor daje prostora i informaciji o hrvatskoj riječi na gradišćanskom radiju te ističe pothvat oko izdavanja prvog sveska trojezičnog rječnika, zajedničkog posla stručnjaka iz SR Hrvatske i Gradišća.

5.

Grupa autora u četvrtom poglavlju predočuje napore za očuvanje jezika i narodnosti, tj. za narodno preživljenje. Stefan Emrich i Stefan Geosits iznijeli su kronologiju događaja u Austriji u prvim godinama nakon drugoga svjetskog rata, s posebnim osvrtom na to kako su ti događaji djelovali na gradišćanske Hrvate. Ovaj potonji obradio je i ulogu katoličke crkve kao faktora čuvanja jezika i narodne posebnosti. Herbert Gassner prikazuje stanje gradišćanskih Hrvata kao narodne zajednice u svjetlu austrijskih pozitivnih propisa i stvarnosti koja te propise zapostavlja. O zaštiti hrvatske narodne grupe prema kojoj je Republika Austrija članom 7 Državnog ugovora iz 1955. preuzela određene obveze, bavi se Johann Müller. On je tu iznio historijat zakonske regulative na gradišćanskom tlu u posljednjih 120 godina u kojima se ističu međunarodne obveze države spram hrvatske i drugih manjina na području današnje Austrije. Asimilacijom kojoj utiru stazu putovanja radnika iz hrvatskih sela u gradove, napose u Beč, te bečkim Hrvatima porijeklom iz Gradišća, bave se Stefan Geosits i Demeter Karall. Sociološku temu iseljavanja gradišćanskih Hrvata u pre-kooceanske zemlje, navlastito u SAD i Kanadu, obradio je Walter Dujmovits, a

kraći pregled gradišćanskih Hrvata u Mađarskoj dao je Stefan Geosits, što je svakako nedovoljno za taj gradišćanskohrvatski ogranak, koji je nakon 1921. ostao u granicama Mađarske. Isti je autor pružio vrijedan statistički materijal o popisima stanovništva na gradišćanskom prostoru od 1900. do 1981, koji brojkama govori o nestajanju hrvatskog življa kroz osam desetljeća. Negdje je to nestajanje umjetno jer se u novijim popisima pitalo za razgovorni jezik a ne za narodnu pripadnost. Ovo poglavlje sadrži i kraću studiju Franza Probstsa o likovnoj umjetnosti gradišćanskih Hrvata. Više slikara, kipara i graditelja, dijelom ostajući tematski vezani za rodno Gradišće, uklapaju se u moderne tokove austrijske umjetnosti. Prilozi ovoga i prethodnog poglavlja koji su tematski srodni, u najveće su slučajeva temeljito izrađene studije koje sintetiziraju materiju i daju sliku dotične teme u zaokruženom obliku. To se navlastito odnosi na radove Nikolausa Bencsicsa, Franza Probstsa, Grete Maar, Josefa Vlasitsa, Franza Szucsicha i dr. Informativno, ali ne i manje zanimljivo i vrijedno, pisali su Aladar Csenar, Angelika Kornfeind, dijelom Stefan Geosits i još neki autori.

6.

Predstavljena knjiga najnovija je u nizu sličnih djela kojima je nakana da problem hrvatske dijaspore u Gradišću predstavi u cjelini, kako u vremenskoj dimenziji tako i u svim komponentama narodnog života. Mislimo da su izdavač i ujedno autor Stefan Geosits i šesnaest njegovih suradnika umnogome u tome uspjeli. Većina priloga predstavljaju vjerne slike života gradišćanskih Hrvata, uz naznaku ocjena raznih pothvata iz pera današnjih gradišćanskohrvatskih znanstvenika ili publicista. Knjiga je tako ogledalo vremena u kojemu je nastala i potvrda mogućnosti istraživača u vlastitim redovima. Radovi nekih autora na najvišoj su znanstvenoj razini (F. Tobler, J. Seedorf, Gerald Schlag, Nikolaus Bencsics, J. Vlastis i dr.), neki su esetički živo pisani (F. Probst), neki opet pravi rudnici podataka (F. Szucsich, A. Kornfeind i dr.), neki neumoljivo uvjereni (J. Müller, H. Gassner, St. Geosits), a svi zajedno uobličeni u vrijednu i uspješnu cjelinu, prvi put u gradišćanskoj sredini, izrečenu ovako sveobuhvatno i

dotjerano. Rekli smo da je nakana izdavača bila da knjiga bude ključ austrijskim »Nijemcima« za upoznavanje hrvatske manjine. Stoga su autori svojim radovima uglavnom ostali na prostoru današnjega austrijskog Gradišća (Land Burgenland) i Beča, uz marginalan prikaz njihova ogranka u Mađarskoj, dok su današnji slovački Hrvati, spominjani samo u starijem povijesnom razmatranju, ostali izvan stranica knjige. Gledajući narodno tijelo gradišćanskih Hrvata u cjelini, apstrahirajući dakle današnje političke granice, ova bi dva gradišćanskohrvatska ogranka mogla naći adekvatno mjesto i u ovoj knjizi. No, to izostavljanje ne bi nipošto trebalo da bude razlogom za prijekor izdavača i autorima jer treba da se respektira njihova nakana naznačena u predgovoru.

Ovo djelo rezultat je gledanja na problem gradišćanskih Hrvata očima njih samih. U tome je i specifičnost ove knjige, i rekli bismo, njezina prednost. Do njezina ostvarenja izdavač i autori došli su s naporom da u razmatranju budu sveobuhvatni, u pristupu realisti, u prosudbi objektivni. U svemu su tome i uspjeli, pa je knjiga »Die burgenländischen Kroaten im Wandel der Zeiten« svoju nakanu ne samo ostvarila nego i nadmašila, ne ostajući naime samo informacija većinskom narodu u Austriji, nego i pouzdan savjetnik svakome tko ulazi u bit hrvatske dijaspore u današnjem Gradišću.

Stjepan Krpan

Tove Skutnabb-Kangas

BILINGUALISM OR NOT:
THE EDUCATION OF MINORITES
(Dvojezičnost ili ne - obrazovanje
za manjine)

Multilingual Matters 7, 1984

Ova se knjiga pojavila na englesko-me dve godine posle publikovanja na švedskom, sa nekim preinakama za međunarodnu čitalačku publiku. U knjizi se u dvanaest poglavlja raspravlja o nekim opštim pitanjima jezika, o materinjem jeziku ili materinjim jezicima, o dvojezičnosti uopšte, i o različitim aspektima problemima vezanim za razvijanje dvoje-